כיתה ז' | תרבות יהודית-ישראלית | שיעור 2 מתוך 4 | 45 דק' | ממלכתי: לפי תוכנית תרבות יהודית-ישראלית לכיתה ז'

"מים שחקו אבנים": תחילתו של רבי עקיבא

🎯 מטרות השיעור

- התלמידים יקראו את סיפור תחילתו של רבי עקיבא מאבות דרבי נתן ויסבירו את הקל וחומר שבו
- התלמידים יזהו בסיפור את רעיון השינוי ההדרגתי
- התלמידים יקשרו את הסיפור לאתגר אישי שלהם

📜 המקור (אבות דרבי נתן, נוסח א, פרק ו, מתוך ספריא)

אבות דרבי נתן ו

מה היה תחלתו של רבי עקיבא. אמרו בן ארבעים שנה היה ולא שנה כלום. פעם אחת היה עומד על פי הבאר אמר מי חקק אבן זו אמרו לא המים שתדיר [נופלים] עליה בכל יום אמרו [לו] עקיבא אי אתה קורא אבנים שחקו מים. מיד היה רבי עקיבא דן קל וחומר בעצמו מה רך פסל את הקשה דברי תורה שקשה כברזל על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי שהוא בשר ודם. מיד חזר ללמוד תורה.

הטקסט הועתק מספריא (Talmud Bavli, Vilna 1883 ed.). המילים בסוגריים מרובעים מופיעות כך במקור.

📖 הסבר למורה

אבות דרבי נתן הוא חיבור מימי חז"ל שמרחיב ומפרש את מסכת אבות. הסיפור שלנו בא כפירוש למשנה "והוי מתאבק בעפר רגליהם ושותה בצמא את דבריהם", ושם נאמר: "שותה בצמא את דבריהם, זה רבי עקיבא".

לפי הסיפור, רבי עקיבא היה בן ארבעים ולא למד כלום. הוא ראה אבן חקוקה (שקועה) ליד באר, ושמע שהמים שנופלים עליה כל יום חקקו אותה. הוא עשה קל וחומר: אם דבר רך (מים) חקק דבר קשה (אבן), דברי תורה, שהם קשים כברזל, על אחת כמה וכמה שיחקקו את לבי, שהוא בשר ודם.

"קל וחומר" הוא דרך היסק: אם משהו נכון במקרה הקל, הוא נכון עוד יותר במקרה החמור. כאן: אם המים הצליחו, התורה בוודאי תצליח.

בהמשך המקור (לא מובא כאן) מסופר שרבי עקיבא הלך עם בנו ללמוד אצל מלמד תינוקות, התחיל מאלף-בית, ובסוף למד את כל התורה. כדאי לספר זאת לתלמידים בעל פה.

זרמים: ממלכתי: היחידה בנויה לפי תוכנית הלימודים בתרבות יהודית-ישראלית לכיתה ז' (ערך מוביל: אחריות ומעורבות; "הסיפור היהודי: דמויות מופת"; "התבגרות והתגברות" ובר/בת מצווה). בחמ"ד המקורות

האלה נלמדים בדרך כלל בשיעורי תושב"ע וגמרא, ואפשר להשתמש בשיעורים גם שם.

👩‍🏫 מהלך השיעור (45 דק')

חומרים: לוח, אבן ובקבוק מים (להמחשה, לא חובה), דף המקור, דף עבודה

1. **פתיחה (5 דק'):** מראים תמונה של אבן שחקוקה בטיפות מים, או מטפטפים מים על אבן. שאלה: "כמה זמן לוקח למים לחקוק אבן?"
2. **קריאה מודרכת (12 דק'):** קוראים את המקור ומסמנים: מה רבי עקיבא רואה, מה שואל, ומה הוא מסיק.
3. **קל וחומר (10 דק'):** מסבירים מהו קל וחומר ובונים יחד טבלה: קל / חמור. כל זוג ממציא קל וחומר משלו מהחיים.
4. **עבודה אישית (13 דק'):** משימות 1–6 בדף העבודה.
5. **סיכום (5 דק'):** שאלה: מה משותף להלל ולרבי עקיבא? מוסיפים לשאלה הגדולה.

💬 שאלות לדיון

הבנה (מה קרה? מה כתוב במקור?)

- בן כמה היה רבי עקיבא כשהתחיל ללמוד?
- מה ראה ליד הבאר?
- מה הקל וחומר שעשה?

פרשנות וניתוח (למה? מה הקשר?)

- למה התורה מושווית בסיפור דווקא לברזל, והלב לבשר ודם?
- מה מלמד הסיפור על שינוי שקורה לאט, טיפה אחרי טיפה?

הערכה (מה אני חושב/ת?)

- האם לדעתכם אף פעם לא מאוחר להתחיל משהו חדש? תנו דוגמה.

🎟️ כרטיס יציאה (3 דקות)

כל תלמיד כותב: "הטיפה הקטנה שלי השבוע תהיה ____."

💡 הערות למורה

כדאי להדגיש את המסר המעשי: הצלחה גדולה בנויה מצעדים קטנים וקבועים. זה מתחבר לגיל ז' ולמעבר לחטיבה.

הטקסט אינו מנוקד במקור. לתלמידים מתקשים כדאי להקריא אותו בקול ולתת את המילים הקשות (חקק, תדיר, דן קל וחומר) על הלוח.

בחמ"ד אפשר להוסיף את דמותה של רחל, אשת רבי עקיבא, מתוך סיפורים אחרים בתלמוד.

📝 בדף העבודה

מים שחקו אבנים: 7 משימות, ומחוון מלא בעמוד השני.

מקורות

- אבות דרבי נתן ו (ספריא)
- תרבות יהודית-ישראלית, תוכנית הלימודים לכיתה ז'

מחוון: מים שחקו אבנים

1. ב. המים שנפלו עליה כל יום.
2. מים; אבן; דברי תורה; לבי (שהוא בשר ודם).
3. כי בדרך כלל חושבים שבגיל כזה כבר מאוחר להתחיל ללמוד; הסיפור מראה שאפשר.
4. היסק מהמקרה הקל לחמור: אם משהו נכון בקל, הוא נכון עוד יותר בחמור. לקבל דוגמה נכונה (למשל: אם אח קטן שלי מצליח לסדר את החדר, אני על אחת כמה וכמה).
5. שניהם פועלים לאט ובקביעות: כל טיפה (כל שיעור) עושה שינוי קטן, ועם הזמן נוצר שינוי גדול.
6. למשל: שניהם התחילו מקושי (עוני, גיל ובורות); שניהם התמידו; שניהם רצו מאוד ללמוד.
7. לקבל כל תוכנית אישית עם שלושה צעדים קטנים וברורים.